

تحلیل و بررسی ابعاد حقوقی منشور سازمان ملل متحد

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۷/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۸/۰۳)

نرجس توکلی افشار

چکیده

از آنجایی که بشر اشرف مخلوقات تلقی میشود حفظ جان و مال و آبرو، کرامت و حیثیت آن نیز برای ما ارزشمند تلقی میشود؛ بنابراین بر اساس مقدمه منشور سازمان ملل متحد که اعلام میدارد: (ما مردم ملل متحد برای محفوظ نگه داشتن انسان ها از بلای طبیعی دو جنگ جهانی در یک عمر انسانی و برای برقراری عدالت بین تمام اعضای جامعه جهانی، برقراری حفظ صلح و امنیت بین المللی در سراسر جهان) تا کنون تلاش نموده ایم از این سازمان ها و نهادهای بین المللی درصدد ایجاد برقراری حفظ نظم و امنیت منشور را مورد امضا و تصویب قرار داده اند. منشور سازمان ملل متحد که در ۲۶ ژوئن سال ۱۹۴۵ مورد امضا در سانفرانسیسکو گردید دارای فصل ها و ماده ها و اصولی (اصل ضرورت، اصل تناسب، اصل احتیاطی و....) نیز میباشد که در این مقاله با توجه به مقاصد و اهداف به بررسی خواهیم پرداخت. همانطور که می دانید منشور سازمان ملل متحد برای رسیدن به هدف صلح و نظم امنیت بین الملل یک اساسنامه جدا نشدنی را دارا میباشد؛ البته قابل بیان میباشد که به خاطر جنگ های بوسنی هرزه گوین - یوگسلاوی - کریمه که اقداماتی مثل نسل کشی یا جنایت علیه بشریت، جنایت های جنگی و.....مجمع عمومی که از ارکان اصلی منشور میباشد از کمیسیون حقوق بین الملل در سال ۱۹۴۸ درخواست کرد که این دیوان بین المللی دادگستری تشکیل گردد.

واژگان کلیدی: منشور، سازمان ملل متحد، شورای امنیت، مجمع عمومی

بخش اول : شورای امنیت

یکی از مهمترین سازمان ها که وظیفه حفظ نظم و صلح امنیت بین المللی را در اختیار خود دارد سازمان ملل متحد میباشد این سازمان دارای رکن اصلی و فرعی است که شورای امنیت مهمترین رکن این سازمان نامیده میشود که بر طبق بند ۲ ماده ۲۴ شورای امنیت طبق اصول و اهداف سازمان ملل متحد گام بر میدارد و در این راستا اختیارات بدون محدودیت به او اعطا شده است اما در چند جنبه دارای محدودیت است (اصول حقوق بین الملل عام، قواعد آمره، مقررات خاص منشور، قواعد حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه مثل قوانین جنگ) البته لازم به ذکر است که مجمع عمومی میتواند توجه شورای امنیت را به هر موضوعی که ممکن است صلح را برهم زند جلب نماید و شورای امنیت نیز مجازات هایی از قبیل اخراج و تعلیق و..... مینماید اما بیشترین مجازاتی که شورای امنیت بر روی کشورهای خاطی بعمل آورده تحریم اقتصادی آنان است و به لحاظ اینکه سرنوشت سیاسی و اقتصادی هر کشور را میتواند رقم بزند. از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱ شورای امنیت بیشتر از ۲۵ هزار تحریم را بروی کشورها اعمال نموده که هدف از گذاشتن این تحریم ها تحت فشار قرار دادن کشور خاطی که بیاید و به تعهدات مندرج عمل بنماید و تنها عضوی که میتواند تحریم ها را نیز باز دارد خود شورای امنیت است. البته ناگفته نماند که تحریم ها طبق اصول خاص خود انجام میشود :

الف (حفظ اصل انسانی

زمانی که صحبت از این اصل شده یعنی تمامی انسان ها اعم از زن و مرد، کودک، سالمند با هر نوع رنگ، مذهب، ملیت و جنس بتوانند از حقوق اولیه خود یعنی آسایش فردی، بهداشت، محل زندگی مناسب، مواد خوراکی مناسب و مغذی، دسترسی به آب های آشامیدنی، پوشاک، انجام فعالیت های فکری و آموزشی و فرهنگی و از همه مهم تر مراقبت های پزشکی و داشتن دارو کافی و.... که انعکاس این را در ماده دوم کنواسیون سوم ژنو ۱۹۴۹ بیان شده است.

ب) اصل ضرورت

یکی از مهمترین اصول که میتوان بیان نمود همین میباید که در هر مساله یا امری که مجمع عمومی توانایی و صلاحیت و اختیار کافی دارد و میتواند دخالت نماید در اینجا نیز در هر مساله یا امری که ضرورت ایجاد بکند و بتوان آن قضیه را مورد تحلیل قرار داد که این اصل در حقوق بین الملل بشر دوستانه، حقوق مخاصمات مسلحانه کاربرد بسیاری دارد و حائز اهمیت تلقی میشود.

ج) اصل تناسب

این اصل با اصل ضرورت دارای ارتباط معنایی قوی میباشد، تا هر میزان که ان امر یا مساله ضروری ایجاد بکند باید تناسب نمود به عبارتی اصل تناسب با اقدامات مشروع و ضروری متناسب باید عمل شود به عنوان مثال اگر کشوری حمله نمود باید بینم اقدام ما هم متقابل باشد و هم ضروری و هم متناسب یعنی یک رابطه بین عمل ما و کشور خاطی وجود داشته باشد. ارتباط این اصل با تحریم هایی شورای امنیت وارد میکند مستقیم میباشد یعنی شورای امنیت وقتی میخواهد کشوری را مورد تحریم قرار دهد باید عمل خاطی که انجام شده را بررسی قرار داده به عبارتی تحریم با هدف تحریم کننده از برابری برخوردار باشد و تحریم موثر واقع شود.

بخش دوم: اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری

از آنجایی که سازمان ملل با هدف حفظ صلح و نظم امنیت بین المللی نهاده است اساسنامه دیوان آن جز لاینکف آن میباشد که مجازات هایی برای جنایت هایی مثل نسل کشی، جنایت جنگی، جنایت علیه بشریت، تجاوز و.... پس از جنگ های جهانی اول و دوم، جنگ یوگسلاوی، جنگ بوسنی، کریمه و.... کنواسیون ها و معاهدات و دادگاه های نظامی درصد مجازات کردن افرادی که موجبات ترس و وحشت میان سراسر انسان ها شده اند بر آمدند. اقدام تشکیل دادگاه هایی بین المللی از سوی شورای امنیت یک اقدام بی سابقه بوده و همانطور که هر نظریه های نقد مثبت در پیش دارد نیز دارای

نقد منفی می‌باشد، برای تشکیل دادگاه نظامی نورمبرگ، تشکیل دادگاه یوگسلاوی عده ای متعقدند که باید معاهده و کنواسیون هایی شکل بگیرد در مقابل عده ای بیان می دارند که این گونه دادگاه مثل نورمبرگ، توکیو، یوگسلاوی نیاز به تشکیل معاهده ندارد از طرفی اگر دادگاه بر اساس معاهده تشکیل شود وقت گیر است و بنابراین دبیر کل سازمان ملل متحد نیز بر همین عقیده می‌باشد و از یک سو دولتهای عضو و هم چنین متخاصم ممکن است رای مثبت نیز ندهند و استکاف کنند بنابراین بر طبق ماده ۳۹ منشور سازمان ملل متحد که چنین بیان میدارد که: (تهدید علیه صلح یا نقص صلح یا عمل تجاوز) از صلاحیت شورای امنیت سازمان بوده و میتواند دخالت نماید و تصمیماتی را نیز در این خصوص اخذ بنماید. همچنین شورای امنیت در چندین قطعنامه که تا کنون صادر کرده است در خصوص نقص فاحش حقوق بین الملل بشر دوستانه و به خطر افتادن نظم و صلح و امنیت بین المللی علی الخصوص قطعنامه ۸۰۸ و مواد ۳۹ و ۴۱ منشور سازمان ملل متحد که برای اعاده صلح و اجرای نظم میتوان به هر روشی متوسل گشت ، سپس میتوان جایگاه دادگاه های نظامی را از طریق مواد ۲۵ و ۲۹ و ۳۹ و ۴۱ تثبیت نمود.

بخش سوم: بررسی و شناخت حق حیات و حق شهروندی

• حق حیات

یکی از بنیادی ترین حقوق انسان ها، حق حیات می‌باشد که به معنی زندگی و زندگانی ترجمه شده است که در بخش دوم ماده چهارم میثاق حقوق مدنی و سیاسی کشور ها حتی در موارد اضطراری نیز نمیتواند به بهانه اینکه جان مردم در معرض خطر می‌باشد حق حیات آن را مورد تعرض قرار داده است. ماده ۶ میثاق مدنی و سیاسی نیز درباره حق حیات آمده است که حق حیات در حالت های مختلف ممکن است که مورد تعرض قرار بگیرد و پیش بینی نکردن مقررات لازم در برخورد با کسانی که حق حیات دیگران را مورد تعرض قرار داده میتواند به نوعی نقص حیات قربانی باشد.

• حق شهروندی

حقوق شهروندی از واژگانی است که به تازگی وارد ادبیات سیاسی و اجتماعی و حقوقی ایران شده است و هم‌چنان از واژه حقوق بشر به مفهوم گسترده‌تر حقوق شهروندی یاد می‌شود. حقوق شهروندی بیشتر از هر موردی راجع به حقوقی است که هر فرد به عنوان تابع یک دولت از آن برخوردار است که به آن تابعیت نیز می‌گویند، مصادیق حقوق شهروندی بسیار زیاد می‌باشد از جمله حق برخورداری از مسکن، آموزش و بهداشت مناسب و....

البته لازم به ذکر است که این حقوق شهروندی بر اساس اعلامیه سازمان ملل متحد در تمامی کشورها باهم برابر هستند و هر فردی که در آن کشور بدنیا آمده است دارای حقوق شهروندی می‌باشد و تمام اعضا اعم از زن و مرد با یک دیگر یکسان هستند. ما دارای انواع حقوق شهروندی نیز می‌باشیم که دارای حقوق مدنی، حقوق سیاسی، حقوق اقتصادی و اجتماعی هست.

الف) حقوق مدنی

حق آزادی، حق آزادی بیان، مصونیت از تعرض، برابری در برابر قانون، ممنوعیت تبعیض جنسی، ممنوعیت تبعیض نژادی و.....

ب) حقوق سیاسی

حق رای، امکان تصدی مسولیت در سطح حکومت، آزادی گره‌مایی، تشکیل انجمن‌ها، آزادی دسترسی به اطلاعات و....

ج) حقوق اقتصادی و اجتماعی

عضویت کامل در عرصه اجتماعی، حق مالکیت، حق داشتن شغلی آزاد، حق بهره‌مندی از خدمات اجتماعی و بهداشتی، حق بهره‌مندی از تامین اجتماعی و حمایت در مواقع از کار افتادگی و پیری و.....

بخش چهارم: حقوق شهروندی در قانون ایران

مهم‌ترین مصادیق حقوق شهروندی در ایران در چند اصل از قانون اساسی، با عنوان حقوق ملت بیان شده است. به موجب این اصول:

اصل نوزدهم: مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل بیستم: همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

اصل بیست و یکم: دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد

۱. ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیاء حقوق مادی و معنوی او.
۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزندان، و حمایت از کودکان بی سرپرست.
۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
۴. ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست.

۵. اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی

اصل بیست و دوم: حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل بیست و سوم: تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد

اصل بیست و چهارم: نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد. تفصیل آن را قانون معین می‌کند.

اصل بیست و پنجم: بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

نتیجه‌گیری

از آنجایی که حفظ نظم و صلح و امنیت برای جامعه بین‌المللی حائز اهمیت هست تمامی سازمان‌های دولتی و منطقه‌ای در این راستا تلاش‌های بسیاری نمودند، شورای امنیت با قطعنامه‌هایی برای که برای حفظ صلح صادر میکند و کمیسیون حقوق بین‌الملل و مجمع عمومی همه در حفظ این امر بسیار کوشا هستند از این رو با اصولی (اصل ضرورت، اصل تناسب، حفظ اصول انسانی) و تحریم‌های که برای رعایت نمودن قوانین هست عمل می‌کنند. حقوق بین‌الملل عام و قواعد آمره مقرارت خاص منشور و قواعد حقوق بشر و قواعد حقوق بشر دوستانه همگی با توجه به ماده ۲۵ منشور سازمان ملل متحد که بیان‌میدارد اعضای ملل متحد بیان‌میدارند که تصمیمات شورای امنیت را اجرا و رعایت نمایند. البته یکی از مهم‌ترین قواعدی که شورای امنیت در این حیا و هو باید رعایت نماید حق حیات میباشد که بر اساس تفسیری که کمیته حقوق بشر انجام داده دارای مفهوم وسیعی میباشد که باید

حداقل ضروری های زندگی انسان ها کالاهای ضروری و مواد غذایی و دارو و مراقبت پزشکی به آسانی در کشور مورد تحریم یافت شود اما تحریم هایی منشور سازمان ملل متحد در گستره بیشتری قرار دارد که این مغایر با حق حیات است.

منابع و مأخذ

۱. ذاکرایان، مهدی، مفاهیم کلیدی حقوق بشر، تهران، مقاله، ۱۳۸۸
۲. زمانی، سید قاسم، کتاب سازمان های بین المللی، تهران، شهر دانش، ۱۴۰۰
۳. بیگدلی، ضیایی، کتاب حقوق معاهدات بین المللی، تهران، شهر دانش، ۱۴۰۰
۴. زمانی، سید قاسم، جایگاه قواعد آمره در میان منابع حقوق بین الملل، تهران، مقاله،
۵. زمانی، سید قاسم، مجله حقوق راهبرد ها، تهران،
۶. عمادی، محسن، تاثیر تحریم های اقتصادی شورای امنیت سازمان ملل متحد، تهران،
۷. ترابی، قاسم ؛ ساعی، احمد، نقش نظام بین الملل در شورای امنیت، دانشنامه حقوقی و سیاسی، شماره ۱۸، زمستان ۱۳۹۱
۸. منشور سازمان ملل متحد
۹. اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری
۱۰. گرین وود، کریستوفو ؛ سیدی، مهرداد، دیوان بین المللی دادگستری، یوگسلاوی سابق، تهران، ۱۳۷۳
۱۱. ثبت، ویلیام ؛ نظری، میر عباس، مقدمه ای بر دیوان کیفری بین المللی، ۱۳۸۴
۱۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر
۱۳. استوار سنگری، کوروش، حقوق تامین اجتماعی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۴

۱۴. پللو، روبر؛ قاضی، ابوالفضل، شهروند و دولت، تهران، نشر دانشگاه تهران، ۱۳۷۰

۱۵. قربان نیا، ناصر، حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، تهران، چاپ اول،

۱۳۹۰

۱۶. قربانی، زین العابدین، اسلام و حقوق بشر، تهران، انتشارات سایه، چاپ اول، ۱۳۸۹

۱۷. طباطبایی مومنی، منوچهر، آزادی های عمومی بشر، دانشگاه تهران، چاپ اول

۱۸. فاطمی، حسن، حق حیات، مجله تحقیقات حقوقی، تهران، شماره ۳۱

۱۹. قانون اساسی